

Habitar la formació de persones adultes

editorial

carpeta

Usual rima amb mansesa? Des del malestar al bon viure: una consciència crítica que canvia a cadascú i al món des de l'estil de vida i des del treball

Lucia Bertell • 7

Les altres alfabetitzacions. Habitar l'educació d'adults: el treball dels nous educadors d'adults i l'aprenentatge al llarg de la vida

Paula Guimarães, Institut d'Educació, Universitat de Lisboa • 26

Formar-se per a la vida o viure l'educació i la formació?

Licínio C. Lima, Universitat de Minho • 36

Habitar l'educació de persones adultes. Un espai, encara, per a la cura

Clara Arbiol Gonzalez, Universitat de València • 43

Una formació de persones adultes singular que arrela...

Maria Dolores Jurado Jiménez, Universitat de Sevilla • 51

contínua

Refundar la crítica en educació en els temps de capitalisme globalitzat

Marco Raúl Mejía J., Planeta Paz, Expedició Pedagògica Nacional • 65

persones, territoris i experiències

Educació al llarg de la vida i pràctiques educatives

Rosa M. Falgàs, ACEFIR i Joan Tañà, CFA Nou Girona i ACEFIR • 81

Algunes reflexions sobre el quefer docent des del centre d'FPA que co-habite

Iolanda Corella i Llopis, Centre Públic Municipal d'FPA d'Almussafes • 87

Habitar el món: un projecte d'educació pel desenvolupament

Gemma Villanueva Bohigas, Centre d'E. P. A. Camp Rodó, Palma • 97

Formació de Persones Adultes: El territori com espai de vida educativa...

Dolors Monferrer Ferrando • 106

Aula 3: teatre al CEPA Son Canals

Maria Josep Carrasco Escandell, CEPA Son Canals • 111

investigació

Universitat i neoliberalisme: performativitat, competitivitat i productivisme

Alfredo Veiga-Neto, Maura Corcini Lopes • 121

Pedagogia crítica i decolonial en els temps de Trump. Entrevista a Peter McLaren

Pablo Cortés-González • 133

arxiu dialogica

La Troca, una escola comunitària de formació de persones adultes

La Troca • 147

fotografia

Seminari: educació popular, acció sociopolítica i ciutadania, 2005 • 155

llibres

Freire y educación. Antonia Darder • 157

Reiventando Freire. Moacir Gadotti; Martin Carnoy, Organitzadors • 158

Sumari

Com participar

Quaderns d'Educació Contínua?

Les pàgines de la nostra revista estan obertes a tot tipus de col·laboracions relacionades amb l'Educació i la Formació de les Persones Adultes. El nostre interès és oferir la publicació a tots aquells que desitgen col·laborar en ella exposant els seus coneixements, les seues reflexions i experiències analitzades. Així com també a les persones i institucions que desitgen difondre a través dels Quaderns d'Educació Contínua les seues iniciatives i activitats dins d'aquest àmbit.

Les col·laboracions han de requerir les següents condicions bàsiques:

- L'extensió dels treballs serà de 10 pàgines en format DIN A-4, a doble espai, amb un títol que sintetitze el seu contingut. És convenient d'intercalar apartats que divideixquen i ordenen les diferents parts de l'exposició.
- S'enviarà dues còpies del treball acompanyades d'una versió d'aquest en suport informàtic, preferentment en Winword. S'aconsella, si el tema ho permet, incloure gràfics, quadres sinòptics, etc., que il·lustren i completen el contingut del text.
- Com és natural la revista podrà realitzar una «correcció d'estil» sobre el text original, que en cap dels casos alterarà els conceptes ni l'enfocament adoptats per l'autor.
- Notícies i dades per a ser incloses en les pàgines informatives de la revista, sobre congressos, jornades, convenis, acords, programes, plans, iniciatives, projectes; cursos, conferències, debats, premis i concursos; publicacions de llibres, revistes, manuals, etc.
- Ha d'incloure sempre la font responsable i les notes de referència on el lector pugui requerir major informació.

Formació de Persones Adultes: El territori com espai de vida educativa, comú i activa. El barri de La Coma-Paterna

Dolors Monferrer Ferrando

*L'educació no transforma el món, però sense ella
la transformació del món no és possible.*

Paulo Freire

Ja a l'inici dels anys 80, els professionals que treballàvem en els Serveis Socials en Paterna, vam manifestar-nos en contra de la política de la Generalitat Valenciana de l'eradicació del xabolisme perquè significava que a les persones que vivien en elles se les adjudicaven habitatges socials situats a les afores dels nuclis urbans i en espais completament aïllats.

Uns dels casos més cridaners, va ser on va situar-se el barri de La Coma, barri on va derivar-se a molta població amb greus dificultats de tot tipus, i que, a més a més, van haver de començar a viure en un barri sense les mínimes condicions que altres sí tenien: forn, escoles, institut, metge, mitjans de comunicació, etc. Durant els primers anys van mantenir una lluita per tal d'aconseguir el mínim que no tenien: dues escoles de primària, un institut, un ambulatori, el metro, supermercat...

Però moltes altres coses no van aconseguir-les. I aquest barri s'ha quedat en un territori que, tal com ja asenyalaven, des dels seus inicis, anava a ser un territori on els problemes anaven a ser grans si no hi havia una política coordinada i consensuada entre tots i totes les institucions que allí es posaren a treballar. Eixa política de creació de guetos, i a més, sense una aposta educativa clara cap a la població adulta, no ha solucionat encara, trenta anys després, els grans problemes que les persones d'eixe barri pateixen. Les condicions físiques on està situat, lluny de tot, no ha facilitat, com sí en altres zones, el seu desenvolupament, tot al contrari, ha aprofundit la sensació d'abandonament i, sobretot, d'exclusió.

Quan treballes des de fa molts anys en àmbits socials, i en territoris concrets, el que veus ràpidament, és que en un mateix territori hi ha moltes accions formatives: formació de diferents entitats i iniciatives socials, formació de diferents administracions públiques...

És a dir, moltíssimes accions però des-coordinades i fins i tot duplicades, destinades a les mateixes persones, i veus com eixa situació es considerada normal, ningú s'espanta, ningú entén que ha de coordinar-se, ningú pensa que les coses poden ser d'altra manera, ningú veu que tot es realitza majoritàriament amb diners públics, i per tant que ha de ser avaluat i a més a més, ha de possibilitar reflexionar sobre els canvis i millores que caldria introduir en eixos projectes.

Donar comptes del que es fa, fer una avaluació, revisar el funcionament, fer autocrítiques constructives i públiques del que es fa amb els diners públics, no forma part de la nostra cultura. Davant això, l'opacitat del que es fa, com, a qui, i el seu resultat, és una qüestió que pertany a la privacitat de l'organització, pública, o privada. I per tant siguen accions encertades o errades, no importa, es segueix como si res. Eixa amalgama d'ofertes va destinada a una població amb necessitats i demandes fonamentalment d'inserció-inclusió: laboral, social, cultural, econòmica, etc.

Quan vaig aplegar en el curs 2007/08 al barri de La Coma, vaig conèixer la multitud d'accions formatives de tota mena que feien formació per a persones adultes en eixe territori. Des de l'Ajuntament, fins a una multitud d'entitats (ONGs), fins programes formatius de diferents Conselleries (Sanitat, Ocupació, Igualtat...)

I on la formació de persones adultes ordinària dependent de la Conselleria d'Educació havia estat un recurs menut, sense un projecte educatiu propi i específic per a eixe barri, sense quasi professorat, amb molt poca oferta educativa, sense infraestructura, sense mitjans i equipaments com ara internet, telèfon, ordinadors, etc. per tant també amb pocs alumnes.

Semblava que el baix nivell educatiu i formatiu de la població adulta del barri no era un problema per a ningú, ni per a les persones del barri, ni per les institucions, organitzacions i associacions, ni per a la Conselleria d'Educació ni per a l'Ajuntament.

Quina forma de vida i quin treball se feia des dels diferents àmbits per a què això no fora cap problema? Com no tindre formació al segle XXI, en la societat del coneixement, no saber llegir ni escriure, o no tindre la ESO no era un problema? Quins mecanismes de relacions i de concepció del món hi havia que a ningú això li cridava l'atenció eixa situació? No saben que la manca d'educació i formació té relació directa amb la pobresa? No saben que sense una formació reconeguda socialment com és el Graduat en Educació Secundària, Cicles Formatius, etc. la possibilitat d'eixir de l'exclusió és pràcticament impossible? Com era que la Formació de Persones Adultes mai hi ha estat una prioritat absoluta en aquest barri?

Una població en el barri d'uns 6.000 habitants i de les quals 1.150 persones de 18 a 64 anys, manifesten al padró municipal que no saben llegir ni escriure.

Per altra banda, no pot dir-se que no s'haja fet moltíssima inversió, moltíssims cursos, tallers, iniciatives, inserció laboral, etc. realitzades des de nombrosos àmbits socials, institucionals, etc. moltes accions i iniciatives que s'han fet i que no han evitat que el nivell d'analfabetisme del barri siga un percentatge tant alt i que la pobresa i la vulnerabilitat de les dones i dels homes represente una pandèmia.

Considere que hi han hagut diferents qüestions que juntes han fet que s'haja aplegat a la situació actual. Eixe anar cadascuna de les entitats, associacions, institucions, pel seu compte, no ha donat resultats. A la vista dels nivells educatius de la

població adulta, dels nivells d'absentisme escolar, del nombre de persones del barri en les presons o penades, del 80% d'atur, dels índexs de pobresa, etc. Continua sent un barri on viuen persones amb molt de patiment. El patiment que significa la desesperança de no tindre futur, de viure amb 300€, amb un grup de veïns violents (40-50) que fan la vida impossible a tota la resta, que vol viure pacíficament i dignament i moltes vegades no sap per a on eixir ni que fer, amb la impotència que això genera.

Una població, on la majoria d'ella no és conscient que el seu patiment no és un problema sols singular, sinó que la seua situació també és un problema social, és un fracàs polític i de la societat, i ells i elles són les víctimes d'una societat que no els proporciona els recursos, no sols econòmics, sinó també educatius necessaris per poder gestionar la seua vida i la de les seues famílies i la vida d'un barri d'una manera digna i autònoma.

Des de la política va prevaler un plantejament assistencial, caritatiu, depenent que accepta la pobresa com natural. Per tant, davant qüestions naturals, cal simplement donar remeis pal·liatius. Plantejar-se la promoció, l'educació i el creixement en l'autonomia, singular i col·lectiva, d'eixes persones, ha estat un plantejament socio-polític que fins ara no s'ha posat en marxa.

Per tant la gent del barri ha interioritzat el dret a rebre diners a canvi de cap cosa ni de cap responsabilitat, i per suposat a canvi de cap deure social. Situació molt dolenta perquè els situa en una àmbit d'autovaloració molt baixa, no s'enfronten a situacions de normalitat, ixen poc del barri, i van a poc a poc vivint en un món paral·lel, desconfiant de les institucions, organitzacions, entitats, polítics, associacions... S'han sentit utilitzats per polítics, universitats, associacions, perquè passa el temps i els anys i ells i elles no ixen de la vulnerabilitat i de la pobresa, no ixen de vides veritablement difícils. Per eixa raó, l'assistència dels veïns i veïnes en les accions participatives que se fan al barri és mínima.

I a més és així, per la necessitat extrema amb la que viuen molts i moltes d'ells, per la falta d'uns diners mínims per a viure dignament, i han après a moure's i anar sols on poden traure alguna cosa: algun pagament mínim, vals de menjar, vals de roba per als fills, bancs d'aliments, associacions caritatives... Una forma de vida vulnerable per a poder sobreviure dia a dia. I tot això ha generat, eixe sentit de "a veure que trac d'ací", i és, perquè totes les accions educatives i formatives que es fan al barri, realitzades per qui siga: ONGs, Administracions públiques, etc. les persones joves i adultes del barri que participen en elles, tenen alguna gratificació econòmica, malgrat que mínima.

Però què ha passat, doncs, amb la Formació de Persones Adultes? En el centre de FPA no es paguen diners, doncs, no ha interessat a ningú, malgrat que és el servei educatiu públic que dona l'única formació reglada amb reconeixement administratiu

i social. És a dir, que la promoció real, l'elevació dels nivells educatius i formatius socialment valorats, de les persones adultes del barri, augmentant els seus nivells d'autonomia personal i col·lectiva, no ha estat un objectiu per a ningú. Si haguera estat així, la derivació al centre d'adults de totes les persones joves i adultes que participen en les moltes entitats i associacions i organitzacions amb uns nivells de lecto-escritura mínima, persones sense el GES, etc. haguera estat una realitat però no ha estat així, ha predominat sobretot, el clientelisme i la fixació de persones usuàries.

Però no ha estat sols la Formació de Persones Adultes, tampoc s'ha apostat pels Serveis Socials: manca d'educadors/es, treballadors/es socials, psicòlegs, orientadors/es laborals, mediadors socials, etc. I, evidentment, tampoc l'administració local de Paterna ha tingut al seu horitzó una intervenció integral: sociocultural, sanitària, laboral, social... en aquest barri. Per tot això, crec que ja entenem el perquè de la situació actual... No perquè els professionals públics no hagen fet el seu treball, sinó perquè els mitjans dels quals disposaven han estat absolutament insuficients.

A més, excepte honorables excepcions, la població està muda, no parla, s'ha cansat de ser utilitzada, manipulada, enganyada per uns i altres, han perdut l'esperança i no creuen que se'ls vaja acompanyar en el seu camí de major autonomia i protagonisme. Totes les paraules han estat més valuoses que les seues: tècnics de tots els àmbits, voluntaris, associacions, administracions, polítics, activistes... tot el món és més important que ells. Són els que estan decidint per ells. Però no ha estat l'atzar el que ha propiciat aquesta situació, aquesta situació de falta d'aposta pels serveis públics i falta de participació, respon a un model polític d'acció social.

Tota aquesta reflexió davant el que he vist en el barri de La Coma aquests anys, em du a la següent pregunta ¿què té que veure la situació de les persones d'un barri com La Coma amb la Llei 1/95 de Formació de Persones Adultes? La Llei Valenciana 1/95 de Formació de Persones Adultes estableix en l'Apartat 6, a l'Article 6 de Competències: *“Les Administracions locals podran elaborar plans locals de Formació de Persones Adultes, en els quals s'expressen les necessitats i/o demandes existents i futures i les iniciatives per a resoldre-les”*

És a dir que segons s'assenyala en la Llei, seria legal i respondria a la normativa vigent elaborar un pla local, en aquest cas del barri, que possibilités una coordinació entre totes les entitats, associacions, organitzacions i institucions que fan formació d'adults reglada i no reglada i l'establiment d'uns objectius consensuats i clars per part de totes les entitats que fan formació pública i privada, amb la coordinació de l'Ajuntament i amb la participació real dels veïns i veïnes del barri.

Perquè parteix del convenciment de què sense elevar els nivells educatius formals de la població adulta, la seua progressió i les possibilitats d'eixir de la vulnerabilitat no és possible. Parteix de la concepció de l'educació com un mig per aconseguir pensament reflexiu, crític i propositiu i de construcció ciutadana. Parteix que l'objec-

tiu pel qual estem treballant en eixe barri és per a acompanyar-los perquè siguen les autores i autors de les seues vides i no víctimes d'unes polítiques que els volen pobres i ignorants i sempre amb accions educatives compensatòries.

Posar en marxa un Pla Territorial de Formació de Persones Adultes, significaria introduir un canvi de cultura, en els polítics, els treballadors/es del barri, amb els voluntaris, amb els tècnics, etc. Un canvi cultural difícil, perquè dona la volta al que fins ara s'ha fet, i eixes persones joves i adultes avançarien cap a la normalització de les seues vides i en acabant, a la normalització del barri de La Coma, i que foren cada vegada menys les accions socials compensatòries, i perquè en eixe Pla han d'aparèixer la veu real dels veïns i veïnes del barri.

Perquè l'objectiu és que els veïns i veïnes com a ciutadania lliure, activa... han d'experimentar que la seua paraula és valuosa, i per tant cal encetar processos educatius per que sàpiguen dialogar, escoltar, reflexionar, proposar i saber que és la FPA on es dona una formació reconeguda administrativament i social i és la que en acabant pot obrir-los les portes de qualsevol lloc, de la seua vida, del treball, de la vida comunitària, de la convivència... Sols això és el que podrà canviar les seues vides i fer-les més fàcils, més dignes.

Per a això, l'Ajuntament, junt amb la resta d'administracions públiques primer i posteriorment amb la resta d'actuacions d'organitzacions no governamentals hauria d'impulsar una coordinació i interrelació de totes les accions educatives i formatives que es fan en eixe barri i evitar les duplicitats, fer el seguiment i fer propostes d'actuacions, de les famílies amb més dificultats, escoltar-los i proposar accions que donen resposta a les veritables necessitats del veïnat. Sabem que no s'aconseguirà una societat més justa i igualitària sense ells i elles.

És necessari comptar amb les dones i els homes que viuen al barri, i omplir el gran buit que hui per hui és la paraula de la gent del barri. No és fàcil ni senzilla eixa tasca, per això, la Formació de Persones Adultes, i l'elaboració d'un pla territorial de FPA al costat de la resta d'associacions, entitats, institucions, organitzacions i veïns/es, hauria de ser una prioritat en el barri de La Coma.